

ULUSLARARASI BAKALORYA PROGRAMI

TÜRKÇE A DERSİ

UZUN TEZİ

EĞİTİMİN İZİNDE

Sözcük Sayısı: 3324

Kategori 1

Araştırma Sorusu: Fakir Baykurt'un "Koca Ren" adlı yapıtında eğitim anlayışının yapıtın ana izleği üzerine etkileri nasıl anlatılmıştır?

İçindekiler

1. Giriş

1.1 Toplumcu Gerçekçilik ve Türk Edebiyatı.....	3
1.2 Amaç ve Plan.....	4
1.3 Fakir Baykurt.....	4
1.4 “Koca Ren”.....	5
1.5 Koca Ren Özeti.....	5

2. Eğitimde Ayrımcılık.....7

3. Toplumsal Farklılıklar.....10

4. Dil Engeli.....14

5. Sonuç.....15

6. Kaynakça.....16

1. Giriş

1.1 Toplumcu Gerçekçilik ve Türk Edebiyatı

Edebiyat; olay, olgu, duygu ve düşüncelerin dil aracılığıyla estetik bir şekilde aktarılma sanatıdır. Bu yüzden insanoğlu; kendi veya içinde bulunduğu ulus, sosyal sınıf gibi bir toplumsal grubu temsil edecek şekilde yaşadıklarını, savunduklarını, duygularını, düşüncelerini ve varoluşunu edebiyat aracılığıyla dile getirmiştir. Bu bağlamda insanoğlunun kendisini en eski ifade etme aracı olan edebiyat; çağlarca birçok konu, problem ve sorunsalı ele alarak bireyin iç dünyasına, karmaşık ruhuna ve toplumsal sorunlara değinmiştir.

Dünya edebiyat tarihinde yazarlar, eserlerinde bahsettikleri toplumsal sorunları ve bu sorunların bireyin iç dünyasına olan etkisini çeşitli akımlarla yapıtlarına yansıtmışlardır. Bu akımlardan biri toplumcu gerçekçiliktir ve bahsedilen amaç doğrultusunda çok sık görülmektedir. Toplumcu gerçekçilik akımı ile yapıtın yazıldığı çağın politik, sosyolojik, ekonomik ve diğer birçok alanlardaki özellikleri okuyucuya aktarılır. Her toplumun bu alanlardaki özelliklerinin birbirinden farklı olması sebebiyle de toplumcu gerçekçi akımın incelediği sorunlar bir ulusun edebiyatından diğer ulusun edebiyatına farklılık gösterebilmektedir. Diğer bir yandan dünyada yoksulluk, sınıfsal sömür, emperyalizm gibi küresel sorunlar ele alındığında bu akımın farklı ulusal edebiyatlar tarafından uzam aynı olmasa bile benzer odaklarda yansıtılabilmesi de mümkündür.

Türk edebiyatındaki toplumcu gerçekçi akımın ilgi odağı ise Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren geçirdiği toplumsal dönüşümlere karşılık işçi ve köylü sınıfının büyüyen sıkıntılı durumu ve aynı zamanda bu durumdan kaynaklanan göç gibi sorunlar olmuştur. Böylece akım; Türkiye'deki etkisini sürdürmeye devam etmiş ancak modern bir

toplum yaratma düşüncesi amacıyla yıkılmak istenmiş feodal biçimdeki toplumsal yapı ve zihniyet ile bunun cumhuriyetin kuruluşundan sonra sebep olduğu sosyal ve sosyoekonomik kaoslar temel alınarak aktarılmıştır.

Türkiye’de toplumcu gerçekçi akımın başlıca örnek temsilcileri ise cumhuriyet dönemi edebiyatı dönemine denk gelen Nazım Hikmet, Sabahattin Ali, Orhan Kemal, Kemal Tahir ve bu tezin konusu olan “Koca Ren” adlı yapıtın yazarı Fakir Baykurt’tur.

1.2 Amaç ve Plan

Bu tezin amacı Fakir Baykurt’un “Koca Ren” adlı yapıtında eğitim anlayışını; yazarın kullandığı yazınsal tercihleri de göz önüne alarak okuyucuya aktarmak ve bundan yola çıkarak eğitim anlayışının yapıtın ana izleği üzerindeki rolünü çeşitli alt başlıklar oluşturarak değerlendirmektir. Bu çerçevede yazının planı ise yapıttaki eğitim anlayışını oluşturan niteliklerin alıntılar yardımıyla tahlil edilip açıklanması şeklinde olacaktır.

1.3 Fakir Baykurt

Asıl adı Tahir olan Fakir Baykurt, 15 Haziran 1929’da Burdur’un Yeşilova ilçesine bağlı Akçaköy’de dünyaya geldi. Dokuz yaşındayken babasını kaybetti ve bunun üzerine eğitimini devam ettirmek üzere dayısının yanına, Burhaniye’ye, taşındı. Ancak dayısı onu yanında çalıştırmaya başladı ve bu sebeple Baykurt, henüz çocukluk yıllarında adeta sürgün hayatı yaşadı. İkinci Dünya Savaşı patlak verdiği sıralarda dayısının askere çağrılması sebebiyle yengesine ve kuzenlerine bir süre kendisi baktı. Ardından, köyüne geri döndü ve ilkokulu bitirdi.¹

1948 yılında Gönen Köy Enstitüsünü, 1955’te Gazi Eğitim Enstitüsünü bitirdi. Öğretmen olarak yıllarca çeşitli köylerde çalıştı. Bu sayede de kötü koşullardaki köy hayatına ve köylünün durumuna iyice tanıklık etme imkanı elde eden yazar; “Yılanların Öcü”, “İrazca’nın

¹ “*Fakir Baykurt.*” Literatür, <https://www.literatur.com.tr/fakir-baykurt>.

Dirliđi”, “Onuncu Köy” ve “Kaplumbağalar” şeklinde birçok köy romanıyla Türkiye’de bir köy edebiyatının oluşumuna ve gelişimine diğerk Köy Enstitüsü mezunu yazarlar gibi katkıda bulundu.² Fakir Baykurt’un köylüyü konu edinen köy romanlarının yanında, kentsel mekânlarda işçi sınıfının problemlerine ve şehir hayatının çeşitli yönlerine değindiğı yapıtları da bulunmaktadır. Bu yapıtlardan bazıları “İçerdeki Oğul”, “Yüksek Fırınlr”, “Yarım Ekmek” ve “Koca Ren”dir.

11 Ekim 1999’da Almanya’nın Essen kentinde ölen yazar, hayatı boyunca 1970 TRT, 1971 TDK, Sait Faik Hikaye Armağanı, Orhan Kemal Roman Armağanı ve diğerk birçok ödüle layık görülmüş³ ve yazarın “Yılanların Öcü”, “İrazca’nın Dirliđi” ve “Kaplumbağlar” eserleri tiyatrolara, sinemalara veya dizilere uyarlanmıştır.

1.4 “Koca Ren”

Fakir Baykurt’un işçi sınıfının problemlerine değindiğı yapıtlardan biri olan Koca Ren, Almanya’nın Duisburg kentinde yazdığı “Duisburg Üçlemesi” adını verdiğı üç yapıtından oluşan kompozisyonunun ikincisidir. Eser, 1960’lı yıllarda Türkiye’den Almanya’ya gerçekleşen işçi göçünden hareketle, işçi olarak göç etmiş bir Türk ailenin yaşadığı sosyal bunalımı konu edinmektedir. Yapıtta göçün beraberinde ortaya çıkan aidiyet, ötekileşme, kültür vb. sorunsallar; bu aile ve çevresi üzerinden toplumcu gerçekçi bir dille yansıtılmaktadır. Bu sorunsallardan bir tanesi de eğitim sorunsalıdır.

1.5 Koca Ren Özeti

Ana figür Âdem, okulda devamlı olarak sıra arkadaşı Melanie’nin dışlayıcı tavırlarına maruz kalmaktadır ve öğretmenleri de daima Melanie’nin tarafını tutmaktadır. Bu sebeple

² Çankaya, Erol. “Köy Edebiyatı ve Türk Edebiyatında Köye ‘İçerden’ Bakış: Doğuşu, Etkileri, Sonuçları.” Turkish Studies, vol. 8, no. 4, 2013, https://turkishstudies.net/turkishstudies?mod=makale_tr_ozet&makale_id=16430.

³ Kırat, Tarık, et al. “Fakir Baykurt.” Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü (TEİS), Ahmet Yesevi Üniversitesi, <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/baykurt-fakir>.

içine kapanır, sürekli Ren Nehri'ne gider ve bütün dertlerini sadece Ren Nehri'yle paylaşır. Âdem'in bu durumundan yakınan babası ise onun bu bunalımının sebebini derslerinin kötü gidişatı olarak görür ve oğlunu bir tanıdığı olan Kenan Albayrak'a emanet eder. Böylece Âdem; Kenan ile arkadaş olur ve Kenan'ın çevresindeki Ali, Cemal ve Gül figürleriyle yakınlaşır.

Bir gün okulda Türk velilerinin katıldığı bir veli toplantısı düzenlenir. Toplantıya katılan veliler, zamanında aileleriyle Türkiye'nin çeşitli illerine bağlı köylerden Almanya'ya göç etmiş anne ve babalardır. Âdem'in babası Salim Sarıkaya da bu toplantıya katılmıştır. Toplantı boyunca Türk çocukların okulda ve genel olarak eğitimde yaşadığı sıkıntılar geniş bir çerçevede dile getirilir.

Aradan bir zaman sonra Kenan, arkadaşı Cemal'le beraber, gayrimeşru bir ilişkiden hamile kalan sevgilisi Gül'ün kürtaj yapması için o zamanlarda kürtaj yasağının bulunmadığı Hollanda'ya giderler. Aralarına Âdem de katılır ve yolculuk sırasında Âdem, okulda yaşadığı problemleri Gül'e anlatır. Ondan birtakım çözüm tavsiyeleri alır. Hollanda'ya vardıklarında ise Kenan, yasa dışı işlerini sürdürmek için Cemal'i Adem'le beraber bırakır. Ancak bir süre sonra Cemal de Âdem'den uzaklaşır. Bunun üzerine bir zaman dönecekleri umuduyla Hollanda'da saatlerce yalnız başına kalan Âdem, ortalıkta hiçbirisi gözükmeyince en son trenle tek başına Almanya'ya döner.

Hollanda'dan dönüşten uzun bir süre sonra okulda sıra dışı bir olay yaşanır. Kim olduğu bilinmeyen biri okulun birtakım yerlerine pislemiştir. Olay ülke çapında yayılmıştır ve ülke genelinde de medya tarafından özellikle Türk öğrenciler suçlu gösterilmeye çalışılmıştır. Okul yönetimi de bazı öğrencilerden şüphelenmiştir ve bu yüzden sorguya çekmeye başlamıştır. Bu şüpheli öğrencilerin arasında Âdem de vardır.

Okul dönüşü Âdem, Gül'ü evlerinin önünde görür ve eve davet eder, beraber konuşurlar. Gül, Adem'e yine tavsiyelerde bulunur. Âdem de Gül'ün tavsiyelerini uygulamaya başlar ve

problemlerini yavaş yavaş çözer. Onca zamandır anlaşılamadığı sıra arkadaşı Melanie ile barışır ve Melanie ile arkadaş olur.

Bu süre zarfında Gül de hayatında değişiklikler yapmaya kararlıdır. Eşi Ahmet'e, kendisini aldattığını itiraf eder ve Kenan ile ilişkisini bitirir. Uzun zamandır devam eden suçlarından ötürü polisler tarafından aranan Kenan ise nihayetinde kısıtılmış, ancak Ren Nehri'ne atlayıp boğularak ölmeyi tercih etmiştir.

2. Eğitimde Ayrımcılık

Âdem, Alman eğitim sisteminde bir okul türü olan ve aynı zamanda tıpkı kendisi gibi birçok göçmen işçi çocuğunun gittiği “*Hauptschule*”de eğitim görmektedir. Hauptschule, Alman eğitim sisteminde ortaokul çeşitlerinden en düşük seviyeli olanıdır. Buradan diploma alan öğrenciler bundan sonra “*Ausbildung*” denilen mesleki okullarda seçtikleri işe (marangoz, tesisatçı, tamirci, satış elemanı...) yönelik becerileri öğrenmekte, deneyim kazanmakta ve böylece mezun olmaktadır. Yapıttaki ana figür Âdem gibi birçok göçmen işçi çocuğunun zamanında Hauptschule'ye gönderilme sebebi ise bireysel bir tercih değil, Almanya Federal Cumhuriyeti'nin işçi açığını kapatmak için gelen Türk ailelerin çocuklarının ileride meslek okullarına (Ausbildung) sevk edilmesi ile sanayi ve hizmet işçiliği alanlarında çalıştırılacak olmasıdır. Diğer bir yandan göçmen ailelerin içinde bulunduğu sosyoekonomik yapı ve dil yetersizliği gibi faktörler de bu durumu devlet açısından pratik bir çözüm haline getirmiştir. Ancak, diğer bir yandan, Türk çocuklarının hemen hemen her birinin bu okullara gönderilmesi ile daha yüksek seviyedeki okullarda okuma şansının elinden alınması ve bunun üstüne sistematik bir biçimde öğretmenlerin birtakım uygulamaları, eğitimde ayrımcılık problemini doğurmuştur.

Yapıtta yazar, Âdem'in eğitimde yaşadığı ayrımcılık problemlerin başlamasında Hauptschule'ye yerleşmesinin ardından kendisine yapılan haksızlıkların ve öğretmenlerinden gördüğü kötü muamelelerin etkili olduğunu göstermektedir. Bu durum, Âdem'in Ren Nehri

ile içini dökmek için yaptığı bir konuşma esnasında “Onlar beni, geri zekâlıların toplandığı bir okul var, ödüm sızıyor oraya yollayacaklar!” (Baykurt, s. 4) ifadesinde Anadolu’da kullanılan dil tercihleri aracılığıyla karakterlerin geldikleri sosyo-ekonomik yapıyı gösterecek şekilde yansıtılmıştır. İfadede “geri zekâlıların toplandığı bir okul” tabiriyle kastedilen “*Sonderschule*”dir. Sonderschule, Alman eğitim sisteminde diğer okullardan tamamen ayrılan, engelli çocukların gittiği eğitim kurumlarıdır. Bu bağlamda, Adem’in öğretmenleri tarafından engelliymişçesine aşağılanıp Sonderschule’ye gönderilmekte tehdit edilmesi, kendisi gibi göçmen çocukların eğitimde maruz kaldığı ayrımcılığa Ren Nehri ile girdiği diyaloglar aracılığıyla işaret etmektedir. Bu karşılıksız diyalog Âdem’in bir göçmen çocuğu olarak yalnız kaldığını ve Ren Nehri’nden başka konuşacağı kimse olmadığını göstermesi açısından işlevseldir.

Olay örgüsünde Âdem’in Almanya’ya gelmeden önce Türkiye’de başarılı bir öğrenci olduğundan, ancak Almanya’ya göç ettikten sonra öğretmenleri sebebiyle sürekli düşük notlar alıp art arda sınıfta kaldığından bahsedilmektedir. Buna dair yazar, baba Salim Sarıkaya’nın ağzından “Barut gibi bir çocuk. Almanya’da okuyup doktor ya da mühendis olsun. Kendine, bize, yurda yararlı olsun. Ama umudum gerçekleşmedi. Boyna zayıf alıyor, sınıfta kalıyor. Öğretmen taktı buna.” (Baykurt, s. 9) diyerek oğlu Âdem üzerinden aslında Alman öğretmenlerin Türk işçi göçmen çocuklarına ders notları üzerinden uyguladığı haksızlığı kısa ve kurallı cümleler aracılığıyla olayın gerçekliğini süsleme amacı taşımadan dile getirmekte ve okurla iletişim kurmayı amaçlamaktadır.

Eğitimde ayrımcılık, romanda insan ilişkileri üzerinden de detaylı biçimde aktarılmıştır. Bu çerçevede Âdem ile Melanie figürleri arasındaki çatışma dikkat çeken unsurlardan biridir. Bu çatışmanın ortaya çıkmasındaki sebep, Âdem’in sınıf arkadaşı Melanie ile olan tartışmalarında haklı olmasına rağmen Frau Platte gibi bazı öğretmenlerin daima Türk öğrencilere karşı Melanie gibi Alman öğrencilerini desteklemesi ve onları üstün tutmasıdır.

Buna dair örneklerden birisi, bir okul günü yine aralarında çıkan bir tartışmada Melanie'nin "sidikli" diye dalga geçmesine tepki olarak Âdem'in öfkeli bir şekilde yanıt vermesi ve bunun karşısında öğretmen Frau Platte'nin durumu objektif bir şekilde değerlendirmeden ve Adem'in savunmasını umursamadan onu suçlu bulmasıdır. Bu durum, "Bir kez bile ona, 'Sen Âdem'e ne dedin de, pis şişko dedi?' demiyor. 'Ona niçin sidikli diyorsun?' diye sormuyor." (Baykurt, s. 35) ifadelerinde Adem'in kendisine yapılan haksızlığı ve sistematik ayrımcılığı monolog halinde ve soru cümleleriyle eleştirmesiyle yansıtılmış; bu sayede bu teknikler bu ırkçı tutumun sorgulanmasına yönelik bir işlev görmüştür.

Melanie ile Âdem arasında geçen bir diyalogda "Bu kara kafa sende oldukça Frau Platte sana not vermeyecek; boşuna uğraşma! Saçlarını sarıya boyatırsan, belki..." (Baykurt, s. 34) ifadesi de okulda Alman kimliğinin üstün kılınmasını ve Türk öğrencilerinin kötü ders notları aracılığıyla öğretmenlerden gördükleri ayrımcılığı vurgulamaktadır. Buna ek olarak, "Saçlarını sarıya boyatırsan, belki..." sözü ile Adem gibi Türk öğrencilerin durumu kabullenmeye ve Almanlara uyum sağlamaya çabalaması koşulunda dahi ayrımın ortadan kalkmasının ve eşit muamelenin sağlanmasının zor olacağı şart cümleleri aracılığıyla dile getirilmektedir. Şart cümlelerinin kullanımı Almanya'daki eğitim kurumlarında ırkçılığa uğramamanın sadece fedakarlıklarla edinileceğini okura aktarmaktadır. Bu olay örgüsünde Almanya'da değerli bir birey olarak görünmek için kişilerin kendi benlik ve kimliklerinden hatta dış görünüşünden sıyrılması gerektiği görülmektedir.

Öğrencilerin birbirleriyle olan ilişkisi veya öğretmen-öğrenci ilişkisinin yanı sıra eğitimde ayrımcılık, farklı tiplerle eşleşen iki öğretmen aracılığıyla da sunulmaktadır. Bunlardan birisi; daha önce Türkiye'de sarkıntılık yaptığı, Alman dükkanlarında kestirdiği kurbanlık hayvanları helal diye sattığı ve okul ortamında da öğrenciler tarafından çıkarcılıkla bilinen, ama müdire Frau Wolf ile daima iyi geçinmeye çalışan Türkçe ve Din öğretmeni Herr Toprak ile öğrenciler arasında ayrımcılığa olabildiğince taviz vermemeye çalışan, solculuğu ve

sendikacılığıyla tanınan öğretmen Frau Gümüş'tür. İki öğretmenin de Türk göçmeni olmasına rağmen Herr Toprak, müdire tarafından daha üstün bir pozisyonda tutulmaktadır. Bu sebeple, sisteme bağlılığın öğretmenleri ödüllendirmesi, okul yönetiminin nasıl bir eğitim anlayışına sahip olduğunu göstermektedir. Bu iki öğretmenin kutupluluk tekniği ile karşılaştırmalı olarak verilmesi okurun Herr Toprak'tan nefret etmesine ve Frau Gümüş'ün takdirle karşılanmasına ve dolayısıyla okurun hangi davranışın ideal olduğuna dair farkındalık kazanmasına yardımcı olmaktadır.

3. Toplumsal Farklılıklar

Türk ve Alman ulusu arasındaki kültür vb. toplumsal farkların oluşturduğu anlayış ve tutumlar, eğitim izleğini etkilemektedir.

Buna dair birçok örnek; okul tarafından düzenlenen ve Alman velilerin, Türk babaların ve bütün öğretmenlerin katıldığı bir toplantıda geçen diyaloglar aracılığıyla okurun bu konuşmaları gözlerinin önünde canlandırmasını sağlayarak verilmektedir. Toplantıda baba Salim Sarıkaya, oğlu Âdem'in ders notları üzerinden başarısızlığını dile getirmektedir. Bundan yola çıkarak, "Öğretmenler yasaların koyduğu yasaklardan ve onların karşılığı olan cezalardan çekindiği için bizim çocukları dövemiyor. Evet, Alman çocuklarını dövmesinler; ama izin verelim, bizim çocukları dövsünler!" (Baykurt, s.116) ifadesini ortaya koyup Türk çocuklarının başarılı olması için Türk okullarındaki dayak ile terbiye yönteminin uygulanmasını meşru görmekte ve onlar için bu uygulamanın Alman okullarında da aynı şekilde geçerli olmasını savunmaktadır. Salim Sarıkaya'nın bu ifadesine karşılık, öğretmenlerden Frau Hofmann, "...Dayak yasaktır, eğitsel değildir, bu yüzden, öğrencilerimizi dövmeyiz; serbest ve eğitsel olsaydı, döverdik, böylece Türk öğrencilerimizin düzeyi yükselirdi; dövmediğimiz için yükselmiyor gibi bir görüş ortaya çıkıyor." (Baykurt, s. 118) yanıtı ile Türkiye'deki bu tutumu hem düşünsel altyapısının yanlış olduğu hem de pratik anlamda bir karşılık bulmadığı gerekçesiyle eleştirmekte ve doğru bulmamaktadır. Sonuç

olarak ise eğitimde fiziksel şiddetin uygulanmasına dair bu iki ifadenin yansıttığı iki farklı görüş, Türkiye’de ve Almanya’daki toplumsal farklılıklardan kaynaklanmaktadır.

Yapıtta buna dair başka örnekler ise iki ulus arasındaki inanç, kültür ve dil gibi ögelerin uyumsuzluğundan çıkmaktadır. Bu uyumsuzluğun kalkmasının ardındaki zorluğun sebebi, Almanya’ya aileleriyle beraber göç eden Türk işçi çocuklarının Türkiye’de gördüğü eğitimin aşıladığı değerlerin doğal olarak Türk toplumuna has olmasıdır.

Bu durum, Âdem’in okulunda da fark edilmiş ve dolayısıyla veli toplantısına da konu olmuştur. Okul müdürü Frau Wolf, giriş konuşmasında “Çatımız altında okuyan öğrencilere bakışımız, kuşkusuz eşitlik ilkesine uygundur. Ancak her iki ulusun, Türklerin ve Almanların kültürü, tarihi ve ruhsal özellikleri nedeniyle, çocukların durumunda hemen bir harmoni sağlamak zor olmaktadır.” (Baykurt, s. 106) ifadeleriyle aktardığı üzere öğretmenlerin uyguladığı ayrımcılığın yarattığı problemleri gerçeğini göz ardı etmesine rağmen farklı toplumsal özelliklerin öğrenciler arasında uyum gibi çeşitli engeller yarattığını kabul etmektedir. Bunun üstüne, toplantıya katılan Veli Kurulu Temsilcisi Herr Löpke ise “Türk öğrenciler önce dil zorluğu, sonra *Kultur und Mentalität und Konsept*’ler⁴ ayrılığı yüzünden, Alman öğretmenlerin anlattığı dersleri hemen anlamıyor. Bu yüzden, öğretmenler birer kez daha anlatmak zorunda kalıyor. Bu arada Alman öğrenciler bekliyor. Hem de sıkılıyorlar. Zaman boşa geçiyor. Derslerin verimi yarıya, kimi zaman yarıdan aza düşüyor.” (Baykurt, s. 107) sözleri ile bu engellerin ders ortamına nasıl olumsuz yansıdığını açıklamaktadır.

Toplantıya Alman velilerden hem anne ve babaların, Türklerden ise sadece babaların katılması dikkat çeken bir atmosfer olmuştur. Bu durum, öğretmen Frau Steiner’in “Çocuklarımızın eğitim ve öğretiminde, okul ve öğretmenlerle ortak görev üstlenmiş ana babaların önemli yanı olan Türk anaları bu toplantılarda bir türlü göremiyorum. Merak

⁴ Kültür, Zihniyet ve Kavramlar

ediyorum; acaba Türkiye eğitiminde bu durum her zaman böyle midir?” (Baykurt, s. 109) sözleri ile bir eleştiri konusu haline gelmiştir. Buna istinaden, Türk babalardan Çumralı Mehmet’in verdiği “...İslamlıkta kadın kutsaldır. O yüzden evinde oturacak, erkeğinin buyrukları çerçevesinde: 1) Ev işlerini 2) Çocuklarının eğitimini 3) Kendi ibadetini yapacaktır. İslamlıkta kadının böyle toplantılara gelmesi öngörülmemiştir.” (Baykurt, s. 112) yanıtı, Türkiye’de ve Almanya’da toplumsal cinsiyet rollerinin eğitim anlayışındaki belirleyici rolünü ortaya koymaktadır. Çünkü Frau Steiner’a göre annelerin çocuklarının eğitim durumunu yakından takip etmesi önemli bir mesele olduğundan ötürü herkesle beraber toplantılara katılması bir gereklilik ve cinsiyet açısından kadın olmaları hiçbir sorun teşkil etmiyor iken, Çumralı Mehmet’e göre kadınların bu tür işler yapması görevleri çerçevesinde olmadığı ve kadının mahremiyetine ters düştüğü için uygun değildir. Yazarın burada figürlerin ağzından İslamiyet’e göndermeler yapması okurun her iki kültürü karşılaştırıp kadın ve eğitim sorunsalının çözümüne dair sorgulamalar yapmasını ve hangisinin ideal olduğunu anlaması açısından işlevseldir.

Göçün kitleler halinde olması ve göçmen Türk işçilerin çalışmak için Almanya’da uzun yıllar boyunca yerleşik hayat süreceği sebebiyle camilerin açılması, okullarda da Türk çocukları için Türkçe, din ve diğer sosyal alanda derslerin verilmesi belediyeler tarafından icazet edilmişti. Yapıtta Türk öğrencilerin Alman okullarında tıpkı Türkiye’deymiş gibi kendi ulusal benliklerine, kimlik öğelerine ve inanç gibi diğer değerlere ait öğelerini tanımak ve öğrenmek amacıyla gördüğü bu dersler, öğretmenler tarafından çocuklara ekstra bir yük olarak görülmüştür. Buna ilişkin, toplantıda Frau Dahlmann adında Sosyal Bilgiler öğretmeni “Kanımca, bir başka etken de şudur: Alman çocuklarının okuduğu kadar dersi okuyan Türk çocukları, anadilde Kültür dersi, Din dersi yapıyorlar. Öğleden sonra Kuran kursuna gidiyorlar. Öbür koşullara bunlar da eklenince, çok yorulan öğrencilerin okulda yapılan derslere ilgisi azalıyor; yeteri kadar *aktiv* olamıyorlar.” (Baykurt, s. 119) diyerek bunun sebebinin Türk öğrencilerin Alman müfredatını takip etmesinin yanında Almanlardan farklı

olarak kendilerine özgü dersler görmesine ve böylelikle onlardan daha fazla yorulduğuna bağlamaktadır. Bu vesileyle, toplumsal farklılıklardan kaynaklı olarak eğitimin Türk öğrenciler üzerindeki zorlayıcı rolü örnekler aracılığıyla ve temsil kavramı aracılığıyla belli edilmektedir.

Yapıtta dini inançların birtakım amaçlar çerçevesinde kullanılması da toplumsal farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Bu konuda öne çıkan isimlerden biri Salim Sarıkaya'nın çalıştığı fabrikanın yakınlarındaki kilisenin papazı Rudolf Baart'tır. Papaz Baart, fabrikadan yükselen dumanların kiliseyi etkilemesinden ve bu sebepten kiliseye uğrayanların azalmasından dolayı küçük bir salonda çalışmaktadır. Kiliseyi ise öğrencilerin ev ödevleri için yardım kursları düzenleyen bir mekân haline getirmiştir. Türklere yaklaşmak ve Türk çocuklarını eğitmek amacıyla da bir Türk anaokulu açmıştır. Ancak bu anaokulunu daha çok kendi misyonerlik faaliyetleri doğrultusunda kullanmaktadır. Papaz Baart'ın; Adem'i de geçmişte anaokulunda eğitmek istemesine karşın Salim Sarıkaya'nın "Geç efendim! Doğru dürüst Müslüman olamamış adam, bunca acılı yaşamdan sonra Hristiyan mı olacak?" (Baykurt, s. 28) yanıtı, misyonerlik faaliyetlerinin olduğunu tasdik etmektedir. Buna müsteniden, toplumsal farklılıkların, eğitimin dini çıkarlar için kullanılması yolunda bir etken işlevi görmesi çıkarılmaktadır.

Diğer bir isim ise mahalledeki birçok baba ve çocuğun gittiği "Yeşil Cami"nin imamı olan Alaaddin Hoca'dır. Alaaddin Hoca yıllardan beri Sovyet-Afgan savaşında Afgan din kardeşlerinin Kuran için çarpıştığı gerekçesiyle camide hem çocuklardan hem de yetişkinlerden bağış toplamaktadır. Bağış yapmayanların ise Tanrı tarafından taşlaştırılacağını devamlı iddia etmekte ve böylece mahallede yaşayan Türkleri korkutmak istemektedir. Her ne kadar Âdem gibi Alaaddin Hoca'ya inanmayanlar olsa da Salim Sarıkaya gibi onun din adamı olduğu için inananlar, daima bağış yapanlar ve fişlenmekten korkanlar da vardır. Alaaddin Hoca'nın bu tutumunu yazar, Almanya'ya göç etmiş Türklerde görülen eğitim yapısının, dinin

bir araç haline gelip onları kullanmasında etkili olduğunu, dini yozlaşmayı ve buna inanan insanların cehaletini Türk edebiyatında sıkça görülen bir din adamı tiplmesiyle göstermektedir.

4. Dil Engeli

Dil engeli, göçmen Türk öğrencilerin ve velilerinin eğitimde sıkıntılar yaşamasına sebebiyet vermektedir. Çünkü Almanya'ya göç eden Türk işçiler, Almancayı yüksek seviyede konuşamamaları ve bu yüzden hâlâ öğrenme aşamasında oldukları için iş yerlerinde, okullarda ve diğer birçok alanda sıkıntı çekmektedir. Yapıtta, Âdem ve onun gibi birçok Türk öğrenci ile ebeveynleri de dil engelinden dolayı Almanlarla iletişimde zorluklar yaşamaktadır.

Örneğin, okulda yapılan toplantılarda daima öğrencilerden ve öğretmenlerden oluşan tercümanların bulunması; öğretmen ile velilerin arasındaki dil engelini göstermekte, “Türk Ana Babalar için ayrı akşam düzenlenmesinin baş nedeni, sayılarının çok oluşu...Üçüncü neden, aradaki dil zorluğu. Ortak yapılan toplantılarda Türk ana babalar sürekli susuyor. Bu yüzden katılanların sayısı düşüyor. Alman ana babaların ve öğretmenlerin konuşmalarını anlamadıkları için, hem de Türkçe konuşmak zorunda kaldıklarından, Almanca sözleri Türkçeye, Türkçe sözleri Almancaya çevirmek korkunç zaman alıyor. Bu yüzden, toplantılar aşırı uzuyor.” (Baykurt, s. 102-103) ifadesi ile bu durumun ortaya çıkardığı zorlukları şimdiki zaman ekinin kullanılmasıyla izah etmektedir. Yazarın bu kip ekini kullanması bu sorunun halihazırda da sürdüğünü yansıtmayı açısından işlevseldir.

Diğer bir yandan, Âdem gibi öğrencilerin de derslerde öğretmenleri tam anlamakta dil yetersizliğinden ötürü bazen zorluk çektiği belirtilmiş ve derslerde başarısız olmasının sebeplerinden biri olarak da görülmüştür. Bununla bağlantılı olarak, baba Salim Sarıkaya, iş arkadaşı Achim ile dertleştiği günlerin birinde “Sistem çocuklarımızı ince eleklerden eliyor. Kendi ulusunun işçi çocuklarını da eleyip alta itiyor. Ancak koşulları iyi olan sekiz on çocuk fırlayıp ileri geçiyor. Bizimkilerin dil engeli var.” (Baykurt, s. 184) diyerek göçmen Türk

öğrencilerin parlak bir eğitim hayatına sahip olamamasını sınıfsal farklılıkların yanında dil engeli faktörü ile de eşleştirmektedir.

Salim Sarıkaya, Âdem'in Almandaki eksikliklerinin kapanması ve diğer çocuklarının da dil problemi yaşamaması için Almandaya epey odaklanmaktadır. Bu amaçla, küçük oğlu Fatih'in gelecekte Papaz Baart'ın açtığı anaokulunda Almanca öğrenmesini dahi "Ama hatırın için oğlum Fatih'i veriyim, öğleden sonraları okut. Fakat dikkat et, Hristiyanlık dersi istemem; yalnızca Almanca bellet." (Baykurt, s. 28) sözleriyle desteklemektedir.

Âdem, okulda yaşanan pisleme olayının soruşturmalarından sonra, evinde birlikte vakit geçirdiği Gül'den aldığı tavsiyeler arasında bir *Oma*, yani bir nine bulmak vardı. Oma'nın amacı, Adem'e Almandada ve yeri geldiğinde derslerinde yardımcı olmak ve rehberlik etmektir. Adem'in de hem okulda yaşadığı sıkıntılardan dolayı derslerinden kopuşu, hem de Almandasında hâlâ eksiklerin olması, bu fikri cazip hale getirmişti. Almanca sorununa ilişkin olarak Âdem, bu fikri cazip bulduğunu "Az önce benim Almanca'mı beğendin; ama okulda zorluklarım var. Kimi zaman her şeyi anlıyorum, kimi zaman her şeyi tam anlatamıyorum. Karşıma alıp Almanca'mı düzeltecek senin gibi candan bir Oma'ya çok gereksinmem var." (Baykurt, s. 254) ifadesi ile iletirmektedir.

5. Sonuç

Fakir Baykurt'un "Koca Ren" adlı yapıtında çeşitli figürlerin eğitim anlayışı sunulmuş ve eğitim anlayışının ana izlek olan göçe etkisi bu figürlerin tutumlarının, davranışlarının veya düşünce yapılarının görüldüğü alıntılar üzerinden aktarılmıştır. Bu aktarımın "Eğitimde Ayrımcılık", "Toplumsal Farklılıklar" ve "Dil Engeli" olmak üzere üç alt başlığa ayrılmasının sebebi ise eğitim anlayışındaki problemlerin göç izleğine etkisinin üç farklı kategoride yansıtılmış olmasıdır. Tezin araştırma sorusu, "Fakir Baykurt'un 'Koca Ren' adlı yapıtında eğitim anlayışının yapıtın ana izleği üzerine etkileri nasıl anlatılmıştır?", ise bu plan doğrultusunda yanıtlanabilmektedir. Sonuç olarak yapıt, göçmenlerin toplum ile bağ kurmasında

ve topluma birçok yönden entegre olmasında eğitimin dolaylı ya da direk olarak belirleyici bir rol üstlendiği iletisini okura sunmaktadır.

6. Kaynakça

- Baykurt, Fakir. (2008). *Koca Ren*. Literatür Yayınları.
- Çankaya, Erol. “*Köy Edebiyatı ve Türk Edebiyatında Köye 'İçerden' Bakış: Doğuşu, Etkileri, Sonuçları*.” *Turkish Studies*, vol. 8, no. 4, 2013, https://turkishstudies.net/turkishstudies?mod=makale_tr_ozet&makale_id=16430.
- “*Fakir Baykurt*.” Literatür, <https://www.literatur.com.tr/fakir-baykurt>.
- Kırat, Tarık, et al. “*Fakir Baykurt*.” *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü (TEİS)*, Ahmet Yesevi Üniversitesi, <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/baykurt-fakir>.